

19^e zondag door het jaar / 7 augustus 2022

Exegetische notities eerste lezing

Wijsheid 18,6-9

De eerste lezing vormt een bescheiden gedeelte van het derde en laatste deel uit het boek. Werden de hoofdstukken 1-10 nog gestructureerd door het thema wijsheid, vanaf hoofdstuk 11 is dat anders. Hier introduceert de schrijver¹ een heel ander thema. Hij zal in de rest van zijn boek namelijk steeds vergelijkingen gaan trekken tussen de Israëlieten en de Egyptenaren, zonder overigens ook maar één keer hun namen te noemen. De manier waarop de auteur deze stof heeft vormgegeven heeft hij ontleend aan de hellenistische cultuur waarin hij zich waarschijnlijk bevindt. De uitgewerkte vergelijking is namelijk een literaire techniek die in de klassieke retorica en in de geschiedschrijving herhaaldelijk werd toegepast. Door personen of zaken met elkaar te vergelijken wil men aantonen dat één van beide objecten beter of slechter is dan de andere. In de hoofdstukken 11-19 zal de auteur zeven keer van dit patroon gebruik maken om de lotgevallen van de Egyptenaren en de Israëlieten tegenover elkaar te zetten en te beoordelen. Joods materiaal wordt dus vormgegeven met behulp van een hellenistische techniek die bij de lezers van die tijd en cultuur bekend zal zijn geweest.

De vier verzen van de eerste lezing behoren tot de zesde uitgewerkte vergelijking.² In de verzen 10-19 verhaalt de auteur over de Egyptenaren. Daar voegt hij twee vergelijkingen met de Israëlieten aan toe: een die er aan voorafgaat (de tekst van deze eerste lezing) en een die er op volgt.³ Het geheel ademt de sfeer van een paasnachtliturgie. Diverse elementen lijken daar op te wijzen. Herhaaldelijk en uitdrukkelijk wordt op de uittocht uit het slavenhuis Egypte teruggegrepen, bijvoorbeeld op de openingswoorden in die nacht.⁴ Bovendien wordt in de lezing tot tweemaal toe de identificatie met de lezers tot stand gebracht met de woorden *onze* en *ons*, een binnen een liturgische context gebruikelijke gang van zaken.

Tegenover de jammerklacht over de doden van Egypte - die onmiddellijk volgt na de tekst van deze lezing - stelt de schrijver de lofzangen van Israël, waarbij bij het begrip *voorvaderen*, gezien de combinatie met de vooraankondigingen, te denken valt aan de drie aartsvaders. De uittocht uit Egypte en de intocht in het beloofde land heeft steeds tot hun toekomstige horizon behoord. Het land is immers onder ede aan hen beloofd. En deze plechtige belofte legt de link met de tweede lezing.

Exegetische notities antwoordpsalm

Psalm 33,1 en 12.19-19.20 en 22

In de synagoge wordt Psalm 33 gebeden op sabbatochtend en andere feestdagen. Het is daarmee en daardoor een geliefde psalm. Voortdurend werkt de psalmist met vrijwel synonieme woordparen: in het refrein van de antwoordpsalm zingt hij over *hebben* en *erfdeel*. In het tweede voorzangvers van de antwoordpsalm dat ook als refrein klinkt, gebruikt hij de woor-

¹ Traditioneel maar onzeker koning Salomo.

² Wijsheid 18,5-25.

³ Wijsheid 18,20-25.

⁴ Exodus 12,42

den *volk* en *natie*, maar hij noemt de naam van het volk en de natie niet. In het Hebreeuws zijn beide termen⁵ gewoonlijk gereserveerd voor respectievelijk het heidense volk en de joodse natie, maar de vraag is of de psalmist dat onderscheid hier maakt. JHWH *bewaakt/redt* en *voedt* bij *dood* en *hongersnood*, is *schild* en *helper*.

Het laatste vers van de (antwoord)psalm is ook opgenomen aan het slot van de middeleeuwse hymne *Te Deum* die met de woorden van de Latijnse Vulgaatvertaling zingt: *Fiat misericordia tua Domine super nos, quemadmodum speravimus in te*. De psalmist vraagt dat de bewijzen van JHWH's goedheid en gunst mogen samenvallen met de hoop die wij op Hem hebben.

Exegetische notities tweede lezing

Hebreeën 11,1-2.8-19 of 1-2.8-12

Het elfde hoofdstuk is het meest bekende uit de brief aan de Hebreeën. De auteur⁶ spreekt over het geloof van de ouden dat hij zijn lezers tot voorbeeld stelt. Met rotsvast vertrouwen trokken zij op naar het ongeziene, naar het toekomstige vaderland, uiteindelijk naar de hemelse stad. Het hoofdstuk opent met een definitie van het geloof. Het geloof is een *hupostasis* voor wat wij hopen. Het gebruikte Griekse woord betekent onderpand, garantie, eigendomsrecht, koopakte, kortom: iets dat zekerheid en vaste grond verschaft aan wat wij hopen. Het lectionarium vertaalt het begrip met *vaste grond*. De aartsvaders gaven ons daarvan een mooi voorbeeld. De tweede lezing beschrijft achtereenvolgens de gelovige⁷ houding van Abraham tegenover het beloofde land, tegenover de beloofde zoon, opnieuw tegenover het beloofde land en tot slot tegenover het offer van zijn enige zoon. Uit Abraham gaat een volk gevormd worden van geroepen tot de hemel. Abraham wordt geroepen (*kaleo*) om uit (*ek*) zijn land te vertrekken naar een streek die hij niet kent, maar die hem tot erfdeel zal worden gegeven. Je zou kunnen zeggen dat reeds met Abraham *ek-klèsia* begint, een in het Tweede Testament frequent voorkomend woord dat gewoonlijk met *kerk* vertaald wordt.⁸ Gelovig aanvaardt hij dat de belofte pas na zijn dood in vervulling zal gaan. Pas zijn verre nakomelingen zullen het land erven.

Exegetische notities Evangelie

Lucas 12,32-48 of 35-40

In de evangelielezing spreekt Jezus zijn leerlingen als herder aan met *kleine kudde*. Zo'n uitdrukking ontroert in zijn letterlijk geringe eenvoud.⁹ Dan volgt de aansporing bezittingen te verkopen, aalmoezen te geven en te zorgen voor beurzen die niet verslijten, worden degenen gelukkig geprezen die waakzaam zijn. Zoals de dienaren die wakker blijven tot hun heer thuis komt van de bruiloft, voorbereid als zij zijn op een onverwachte komst. Zoals een huiseigenaar die attent is op een mogelijke inbraak.

⁵ Goy en 'am.

⁶ Traditioneel Paulus maar onzeker.

⁷ De NBV21 vertaalt het woord door *zekerheid*.

⁸ Zie bijvoorbeeld de bekende tekst die Jezus uitspreekt in Matteüs 16,19: *En Ik zeg je: jij bent Petrus, en op die rots zal Ik mijn kerk bouwen*.

⁹ In het Grieks is de verkleinvorm zelfs dubbel: *to mikron poimnion*, 'het kleine kuddeke'.

Op de achtergrond weerklinken twee problemen waar de gemeente - voor wie Lucas schrijft - mee worstelt. Bij het aloude probleem van de kloof tussen arm en rijk horen wij de aansporing aan de beter gesitueerden je niet aan je bezit te verslingeren, maar de armen te helpen. Het tweede meer tijdgebonden probleem dat de verwachte wederkomst van Christus alsmaar uitblijft, doet de gemeente inslapen wat niet de bedoeling is. Vandaar de aanbeveling: *houdt uw lendenen omgord en de lampen brandend!* Wie aan het werk ging om te bedienen, nam de plooiën van het loshangende bovenkleed bijeen en snoerde die vast in zijn gordel, een riem, ceintuur of sjerp om het middel. Men had dan geen last van dat bovenkleed. En lampen moesten brandend blijven bij een huwelijksvoltrekking. Dit was immers een nachtelijke aangelegenheid. Het personeel diende wakker te blijven om de heer bij zijn thuiskomst onmiddellijk open te kunnen doen. Men zat in afwachting gewoonlijk bijeen rond een vuur dat op de binnenplaats van de woning was aangelegd.

Zo moeten de gelovigen in de periode die aan de wederkomst van Christus voorafgaat, altijd paraat zijn. De tijd van die wederkomst is namelijk onbekend en de nadruk ligt op het lange uitblijven: middernacht of nog later.

Focus

Uitzien naar

De eerste en tweede lezing trekken lessen uit de bijbelse verhalen van de voorouders, waarin 'de kleine kudde' gelovig vertrouwt op Gods belofte. *Op jouw terugkeer wachten wij in jouw huis.*¹⁰

Wie met zo'n belofte kan leven, hoeft niet te steunen op zijn bezit. Dat kan dan gebruikt worden ten bate van minderbedeelden. De vervulling van de belofte kan opgevat worden als een voorrecht, maar appeleert eerder aan verantwoordelijkheid. De voorouderverhalen laten hopen op steun van hogerhand in zo'n houding.

¹⁰ De door Kees Waaijman voorgestelde evangelieacclamatie van deze zondag (In: Lof zij U Christus, Heeswijk 2015, 223).